

A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták figyelembevételével

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

Tartalomjegyzék

Absztrakt	3
Bevezető	3
Elméleti háttér.....	4
Empirikus rész.....	9
<i>Hipotézisek</i>	<i>9</i>
<i>Módszer</i>	<i>10</i>
<i>Hipotézisek tesztelése.....</i>	<i>11</i>
<i>Eredmények</i>	<i>12</i>
Első hipotézis.....	12
Második hipotézis.....	13
Harmadik hipotézis.....	14
Diszkusszió	14
Köszönetnyilvánítás	15
Irodalomjegyzék	16
Mellékletek, függelékek	17

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

Absztrakt

Ebben a dolgozatban a nagyszülők gyermekvállalásban betöltött szerepe kerül bemutatásra, amelyhez az Apaakadémia és a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészeti – és Társadalomtudományi Kara együttesen elkészített „Szülővé válunk” online kérdőíves kutatása adta az alapot. *Cél:* a nagyszülők és szülők kapcsolatának feltérképezése, ennek befolyása a várandósság ideje alatt és a gyermeknevelésben nyújtott nagyszülői segítség mértékére, illetve a családi berendezkedések és a gyermekvállalási motivációk vizsgálata. *Módszer:* az adatfelvétel kényelmi mintavétellel, online formában történt, a vizsgálat elrendezése keresztmetszeti eljárás volt, amelyre 2021 februárja és májusa között került sor. N = 279, férfi: 106, nő: 172. *Eredmények:* Nincs kapcsolat a szülőkkel való kapcsolat minősége és a tőlük várt segítség mértéke között ($p = 0,2250$, $p = 0,6757$, $p = 1,0000$, $p = 0,2436$). Az életkor nem befolyásolja ennek a kapcsolatvizsgálatnak az eredményét ($p = 1,000$, $p = 0,9167$, $p = 1,0000$, $p = 0,7780$). nincs különbség az egy és a két szülő családban nevelkedettek között a párkapcsolati és családi kérdések megoldására való törekvés tekintetben ($p = 0,1186$, $p = 0,1931$). *Következtetések:* célszerűbb lenne nagyobb mintán is megvizsgálni a hipotéziseket. **Kulcsszavak:** nagyszülő, szülő, segítség, családi modell, gyermekvállalási motiváció, párkapcsolat, életkor

Bevezető

Régóta áll az érdeklődésem középpontjában a család mint közösség, társas környezet és működési rendszer. A családhoz kapcsolódóan sok minden lehet érdekes vizsgálódási szempont, ugyanakkor én elsősorban a nagyszülők családon belüli és a gyermeknevelésben betöltött szerepét veszem górcső alá. Témaválasztásom elsődleges oka az, hogy - meglátásom szerint - a nagyszülők fontossága a szülőkkel szemben sokszor a perifériára szorul, holott sok tekintetben is lényeges szereplői a család dinamikájának. Úgy gondolom, hogy többek között a szülők pszichés egészségi állapota, illetve a gyermek szocializációja miatt sem lehet megkerülni a nagyszülők kérdéskörét a család működésében. Mindemellett nem elhanyagolandó szempont az sem, hogy az unokákkal töltött idő milyen hatást gyakorol a nagyszülők egészségi és mentális állapotára. A későbbiekben arra keresem a választ, hogy a

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

nagyszülők és a szülők kapcsolatának minősége miképpen hat az unokák gondozására, valamint hogy a nagyszülőkkel szerzett tapasztalatok hogyan hatnak a szülők problémamegoldó mechanizmusaira.

Elméleti háttér

A családon belüli szerepek nem függetlenek a kultúrától és az adott kor sajátosságaitól, éppen emiatt nem is érthetők meg a szerepek jellegzetességei ezeknek a szempontoknak a figyelembevétele nélkül. A családok szerkezete és a családban képviselt értékek erősen kötődnek az aktuális társadalmi-gazdasági folyamatokhoz. Egészen konkrétan az agrártársadalmakból ipari társadalmakká való átalakulás folyamata az, amely előtérbe helyezi az „új” és „gyors” ismereteket szemben a „rég” ismeretekkel. Hasonló dolog történt a nagyszülők szerepével is, ahol már nem az vált fontossá, hogy áthagyományozódjon a múlt és annak értékvilága, hanem sokkal inkább a jövő került a figyelem és a cselekvés középpontjába (Somlai, 2011). Ehhez a tendenciához hozzátartozik az is, hogy a fiatalokra jellemzővé vált, hogy saját lakhatási lehetőséget keresnek, amely által csökken a korábbi, hagyományos, többgenerációs háztartási életforma (L. Rédei, 2006). Egy 1993-ban végzett magyarországi felmérés szerint a magyar családok csupán 12-13 százaléka él együtt valamennyi nagyszülővel (Pongrácz és Molnár, 1993). Már az is érdekes kérdés, hogy ki mit ért háztartás és család alatt. Vannak, akik a családba beleveszik azokat a személyeket is, akik vér szerint nem rokonok, így tágabban értelmezik a család fogalmát, ugyanakkor olyan személyek is vannak, akik kizárólag a vérrokonságot értik alatta. Érdekesnek tartom a nagycsaládokról betenni egy idézetet, amely egy 88 éves parasztembertől származik: „Tizennégy éves koromig huszonnyolc család közt nevelkedtem. 1881-ben váltunk szét, mert igen sokan voltunk. Már az asztalhoz sem fűtünk egyszerre.” (Csiki, 2014, 3.o.). A szociológiában és a statisztikában a család alatt elsősorban a nukleáris családot, vagyis az egy családmagos háztartásokat értik (Andorka, 2006). A családmagba a házaspár vagy egy szülő és a gyermekeik tartoznak (Andorka, 2006). A család fogalma mellett a háztartás fogalmának tartalmi vonatkozásait is fontosnak látom tisztázni, amely nem azonos a családdal. Háztartás alatt az együtt lakó és egymással költségeiben osztozó közösség értendő, akik nem feltétlenül rokonok. Mindezekből kiindulva a többgenerációs nagycsaládok a több magból álló háztartás kategóriájának felel meg (Andorka, 2006).

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

Ugyanakkor az iparosítás előtti időszakban az előbbieken taglalt fogalmakat megint csak másképpen értelmezték, például II. József idejében ez az elv volt érvényben: „*akik közösen főztek, azokat egy „familiaként” kellett összeírni, még akkor is, ha külön lakásban, házában laktak egymás mellett egy telken*” (Andorka és Faragó, 1984, 415.o.). Mindezek fényében az állapítható meg, hogy az agrártársadalmakban a többgenerációs együttélés volt jellemző, majd ezt felváltotta a nukleáris családok túlsúlya az ipari társadalommá való átalakulás folyamatában. Tágabb vizsgálódási szemszögből nézve a családi formák alakulása egy görbével írható le, amely számításba veszi azokat az időket is, amikor az emberek a gyűjtögető társadalmakban mozgékony életformát folytattak, éppen emiatt rájuk szintén a nukleáris családi berendezkedés volt jellemző (Andorka, 2006). Alapvetően a nukleáris család állt a kutatások középpontjában egészen az 1950-es évekig, amikor is a nagyszülőkkel, mint kiterjesztett családdal is elkezdtek foglalkozni, de mégis leginkább a 70-es évek tekinthető fordulópontnak, ekkor ugrott meg igazán a „nagyszülők” kifejezés gyakorisága (Gyarmati, 2015).

A fentiekben leírt történeti áttekintést azért tartom szükségesnek, mert szemlélteti, hogy a társadalmi-gazdasági berendezkedés milyen mértékben határozza meg az adott korban, hogy milyen családtípus az ideális, amellyel az egyes családtagok szerepei, feladatai is változhatnak. Ugyanakkor érdemesnek tartom megemlíteni, hogy a nukleáris családforma tulajdonképpen egyszülős berendezkedés, amelyben általában az anya az, aki ideje java részét a gyermekével tölti, míg az apa dolgozik, és az idejének csak töredékét tölti ténylegesen a családjával. Ebben a felállásban elmondható, hogy a nukleáris családok ilyesfajta működése kevésbé mondható ideálisnak.

Ma már nem tekinthetők a családok különálló gazdasági egységnek, a férfiak és a nők egymástól független munkavállalók, akik akár egyedül is képesek önmagukat fenntartani és ellátni, tehát a gazdasági szempontok helyett az érzelmek kerültek előtérbe a házasság kapcsán is (Andorka, 2006). Pontosan az előbbieken leírtak miatt is tartom rendkívül lényegesnek megemlíteni a nagyszülők szerepét a családban és a gyereknevelésben. Természetesen nagy segítséget tud jelenteni a szülők számára az, ha a nagyszülők besegítenek a gyermeknevelésbe, mert ezáltal a szülők – nem csak az édesapák, de az édesanyák is – könnyebben meg tudják oldani, hogy akár teljes munkaidőben dolgozhassanak (Csinády, 2019).

Arra vonatkozóan, hogy mi jellemző az apai és az anyai viselkedésre, illetve, hogy az utódnevelésben ki mekkora részt vállal, több elmélet is született. Alapvetően evolúciós, biológiai és szociális gyökerű magyarázatok jöttek létre. Fontosnak tartom megemlíteni Trivers szülői ráfordítás elméletét, amelynek értelmében különbség mutatkozik a nemek között az

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

utódjukba fektetett erőforrásaiknak mértékében. Ezalatt az értendő, hogy míg egy utód fogantatása a férfi részéről kevés idő, energia és egyéb erőforrás ráfordításával jár, addig a nőnek maga a gondozás legalább kilenc hónapnyi várandósságot és még további erőforrások ráfordítását jelenti (Trivers, 1972, idézi Kozma, 2019). További különbség figyelhető meg a nettó reprodukív siker figyelembevételénél. A hímek esetében a kevés befektetést, de sok utódot jelentő nettó reprodukív siker a jellemző, szemben a nőstényekkel, ahol ennek éppen az ellenkezőjét lehet elmondani (Kozma, 2019). Annak következtében, hogy a nemek különböző, az evolúció során kialakult adaptációs helyzeteknek voltak kitéve, a nemek pszichológiai tulajdonságaikban és viselkedésükben is eltérnek egymástól (Kozma, 2019). A férfiak és a nők közti különbségeket a szociálpszichológia is górcső alá veszi vizsgálatai során. Elsősorban a szerepek jelentik a vizsgálódás tárgyát, amelyek meghatározott forgatókönyvet követnek és a társas élettel formálódnak (Kozma, 2019). A funkcionista megközelítés szerint a nőknek, mint feleség és mint anya elsősorban a gondoskodás és a család érzelmi stabilitásának megteremtése, illetve fenntartása a fő feladata, míg a férfiaknak, mint férjnek és apának, sokkal inkább a család fizikai biztonságának megteremtése áll a feladatainak fókuszában (Kozma, 2019). Más megközelítésben viszont nem csak a biológiai tényezők hatnak a nemi szerepekre, hanem a fontos lehet a nemi szerepekkel való azonosulás mértéke, illetve a rájuk vonatkozó normák is, amelyek változhatnak a társadalmi változásokkal (Kozma és Kocsor, 2018).

Hasonlóképpen lehet evolúciós és szociális szempontból vizsgálni a nagyszülők szerepét. Hamilton rokonszelekciós elmélete szerint a közeli hozzátartozók támogatásával növelni lehet az egyén saját reprodukív sikerét. Erre alapozva elmondható, hogy mivel a fiatalabb korosztály reprodukív értéke magasabb az idősekéhez képest, a nagyszülőknek előnyösebb a saját unokáikba erőforrást fektetni, mint a saját utódaikba. Mindezek mellett az is fontos szempont, hogy a génazonosság mértékének nagysága miatt éppen a saját utódok, és az unokák fognak előnyben részesülni, szemben a távolabbi rokonokkal, vagy akár ismerősökkel (Hamilton, 1964, idézi Csinády, 2019). Éppen a génazonosság az, ami ugyan az anyák esetében garantált, de ugyanez nem mondható el az apák esetében. Ebből kiindulva nem meglepő, hogy az evolúció során úgy alakult, hogy az anyai nagymama az, aki a legtöbbet investál saját unokájába, hiszen csakis ő lehet teljesen biztos abban, hogy genetikailag rokonok. Ugyanakkor nem csak ennek lehet szerepe a nagyszülői ráfordításban, hanem a generációk közötti kapcsolat minősége, illetve fizikai és érzelmi tényezők is meghatározzák azt, hogy a nagyszülő mekkora részt vállal az utódgondozásban (Csinády, 2019).

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

A fentiekben már említést tettem arra, hogy az életkornak evolúciós szempontból szerepe van abban, hogy az idősebb generáció mennyi energiát és erőforrást fektet az utódgondozásba. Nyilvánvalóan a gyermekvállalásban is nagy szerepe lehet a nagyszülőknek, ugyanis nem gondolom ritka jelenségnek, amikor a szülők többek között nagyszülői nyomásra döntenek a gyermekvállalás mellett. Ennek oka lehet például az is, hogy a nagyszülő, akinek már nem lehet saját gyermeke, mégis babázni szeretne, elsődlegesen a saját, nemzőképes utódján keresztül igyekszik ezt a vágyát beteljesíteni (Tóth, 2012). Ez utóbbi esetben feltételezhető, hogy a nagyszülők támogatásának mértéke is nagyobb lesz. Ugyanakkor, éppen a modern, iparosodott társadalmi-gazdasági berendezkedés következtében az ezt megelőző családi berendezkedésekkel ellentétben, az egyének a saját egzisztenciájuk megteremtésére törekednek. Minek után a munkaerőpiacon való jelenlét és a magánélet összehangolása kihívást jelenthet a szülők számára, a nagyszülők tehermentesítő szerepe nem elhanyagolandó szempont (Condon, Luszczyk, McKee, 2020). Mindezek mellett viszont úgy gondolom, hogy ahhoz, hogy a nagyszülők képesek legyenek részt vállalni az unokák gondozásában, szükséges, hogy jó fizikai és szellemi kondícióban legyenek, viszont ennek a valószínűsége a kor előrehaladtával csökken. Alapvetően megfigyelhető az a tendencia, hogy a nők egyre később vállalnak gyermeket (Gyarmati, 2015), nőtt a nők foglalkoztatási rátája (Gyarmati, 2015), illetve a XX. században nőtt a gyermekek óvodába járatásának aránya is ¹(Gyarmati, 2015). Gyarmati Andreához hasonlóak Kamarás Ferenc (2001) is a szülők átlagos életkorának növekedését állapította meg, vizsgálatából pedig kiderült, hogy Magyarországon az 1990-es években már nem a 20-24 éves korosztály, hanem a 25-29 éves korosztály esetében a leggyakoribb a szülővé válás (Kamarás, 2001). Ezzel párhuzamosan a nagyszülővé válás átlag életkora 67 és 70 év között mozog egy 12 európai országra kiterjedő felmérés szerint („Grandparenting in Europe: family policy and grandparents’ role in providing childcare (summary)”, March 2013.). Véleményem szerint, az eddigiekben taglalt tényezőket figyelembe véve, az életkor igencsak meghatározó szempont abban, hogy a nagyszülők milyen mértékben járulnak hozzá a gyermekneveléshez.

Ahogy azt már a fejezet elején írtam, a házasság gazdasági egységből érzelmi egységre való átalakulása magában hordozza a válás kockázatát, ezzel pedig megjelennek az egyszülős családok, amelyek - a család funkcionalitása szempontjából - nehézségekbe ütköznek. Úgy gondolom, hogy ilyen esetekben a hiányzó szülőfélről kialakult elképzelés torzulhat, az anyai és apai minták is más színezetet kaphatnak, mint azoknál családoknál, ahol mindkét szülő

¹ Ehhez fontos hozzátenni, hogy hazánkban ma már kötelező hároméves kortól óvodába járni.

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

állandó jelleggel jelen van a gyermekek életében. Elsősorban nem is kizárólag a házasság felbomlásával szeretnék foglalkozni, hanem sokkal inkább a szülők szétválásával, akár házasságról, akár élettársi viszonyról is legyen szó, ugyanis a mai gyermekek nagyjából egyharmada nem házassági kapcsolatba születik bele (*Fodor-Szlovenscák, Kereki, Szénási, Szvatkó, Vajda, 2014*). Ami sokkal inkább lényeges, hogy a testi, lelki, és társas egészségünk ne szenvedjen hiányt, hiszen ez a három adja meg az életminőségünket (*Lakatos, Martos, Mátyai, Martos, 2020*). Egy gyermek születése mindig kihívás elé állítja a szülőket, már csak amiatt is, mert új szerepekben kell helyt állniuk, ami mindenképpen megpróbáltatásnak számít. Ilyenkor a folyamatos együttműködés központi fontosságúvá válik az újdonsült szülők életében. Éppen emiatt gondolom úgy, hogy a fellebb említett életminőségi triászból a lelki és a társasági egészség azok, amelyek a leginkább veszélynek vannak kitéve, ez pedig a gyermek legfőbb igényeinek, például a stabilitásnak, szeretetnek és a biztonságának a rovására mehet (*Fodor-Szlovenscák, Kereki, Szénási, Szvatkó, Vajda, 2014*). Van, amikor a szülők képtelenek harmóniában, egyetértésben lenni, és a szétválás mellett döntenek. Véleményem szerint vannak helyzetek, amikor ez a kisebbik rossz megoldás a szülők részéről, ugyanakkor a gyermekekben így is - úgy is hagy valamilyen lenyomatot a szülők kapcsolatának minősége és maga a válás, mint esemény is. Erre példaként szolgál, hogy azok a gyerekek, akiknek a szülei szétváltak, boldogtalanabbnak ítélték a családjukat, valamint elégedetlenek voltak a rájuk fordított figyelem és törődés mértékével. Ugyanakkor ebben a fiúk és a lányok között megosztottság mutatkozik (*Hammond, 1979*). Tulajdonképpen arról van szó, hogy a szülők kapcsolati minősége a gyermekek jólétének egyik indikátora (*Ribar, 2015*). Általánosságban megállapítható, hogy az egyszülős családokban gyakoribb a stressz és a diszharmónia jelenléte (*Weinraub és Wolf, 1983*). Egy kutatásból kiderült, hogy az emocionális problémák és a szülők válásának összefüggésében fontos tényező, hogy a váláskor hány éves volt a gyermek (*Cherlin, Chase-Lansdale, McRae, 1998*). Mindezekre alapozva úgy gondolom, hogy azok a személyek, akik egyszülős családban nőttek fel, megélték azokat a nehézségeket, amik a másik szülőfél hiányából adódnak: érzelmi és anyagi instabilitás, stressz, kiszámíthatatlanság. Ez utóbbiak pedig kulcsfontosságúak lehetnek a gyermekvállalás szempontjából.

A fentiekben összefoglaltak alapján megállapítható, hogy a nagyszülői gondoskodás mértéke nem magyarázható csupán az evolúciós elméletekkel, hanem fontos figyelembe venni az érzelmi és kapcsolati tényezőket egyaránt (*Csinády, 2019*). Ez utóbbi gondolatmenetre alapozva azt feltételezem, hogy azok a szülők, akiknek a saját, vagy akár párjuknak a szüleivel

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

jó a viszonyuk, több segítséget is kapnak mind a várandósság, mind pedig a gyermeknevelés során, így ez a vizsgálatom első hipotézise.

Az érzelmi tényezők mellett meghatározó szerepet játszik a szülők és a nagyszülők életkora is abban, hogy a nagyszülők mekkora részt tudnak vállalni a gyermeknevelésből (Gyarmati, 2015; Kamarás, 2001; „Grandparenting in Europe: family policy and grandparents’ role in providing childcare (summary)”, March 2013). Mindezekből kiindulva a második hipotézisem azt a feltételezést foglalja magában, hogy az életkornak meghatározó szerepe van a nagyszülői ráfordítás mértékének és a szülőkkel való kapcsolat minőségének kapcsolatában.

Végezetül pedig a nagyszülők kapcsolata mintaként szolgálhat a (leendő) szülők kapcsolatának rendezésében is, amely a gyermekvállalás szempontjából kulcsfontosságú. Ezalatt elsősorban azokat az eltéréseket értem, amelyek alapvető különbségként szolgálnak a két szülő és az egy szülő által felneveltek között (Lakatos, Martos, Mányai, Martos, 2020; Fodor-Szlovenszák, Kereki, Szénási, Szvatkó, Vajda, 2014; Ribar, 2015; Weinraub és Wolf, 1983). Éppen emiatt élek a feltételezéssel, hogy azok a személyek, akiket egy szülő nevelt fel, a saját párkapcsolatukban jobban keresik a családi kérdések rendezését és a párkapcsolat fenntartását támogató megoldási lehetőségeket is, mint azok a személyek, akik kétszülős családban nőttek fel.

Empirikus rész

A következőkben bemutatásra kerül a témában végzett vizsgálatom részletes leírása. Először az elméleti háttérben leírtakból következő hipotéziseimet ismertetem, ezt követően pedig a vizsgálati módszer feltárására kerül sor. Ez utóbbiban kitérek a vizsgálati személyekre, a módszer berendezésére és a vizsgálatához felhasznált eszközökre, illetve magának az eljárásnak a pontos menete is rögzítésre kerül. Végezetül ismertetem az eljárás során kapott eredményeket.

Hipotézisek

Összesen három hipotézist fogalmaztam meg a témámmal kapcsolatban, amelyek a következők:

1. A nagyszülőkkel való kapcsolat minősége pozitív együttjárást mutat a tőlük várt segítség nagyságával.

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

2. Az életkor befolyásolja a nagyszülőktől várt segítség nagysága és a szülők életkora közötti kapcsolatot.

3. Azok esetében, akiket egy szülő nevelt fel, a gyermekvállalási motivációk tekintetében magasabb a családi és párkapcsolati kérdések megoldására való törekvés, mint azok esetében, akiket két szülő nevelt fel.

	<i>1. hipotézis</i>	<i>2. hipotézis</i>	<i>3. hipotézis</i>
<i>Függő változó</i>	nagyszülői segítség mértéke (nominális)	nagyszülői segítség mértéke (nominális); kapcsolat minősége (nominális)	párkapcsolati/ családi problémák megoldására való törekvés (nominális)
<i>Független változó</i>	kapcsolat minősége (nominális)	életkor (intervallum)	szülők száma (nominális)

1. táblázat: Vizsgált változók

A fenti táblázat a hipotéziseimben vizsgált függő és független változókat mutatja be, amelyek a vizsgálatom középpontjában állnak. Mindezekhez a kérdőív következő kérdései kerültek felhasználásra:

1. Életkora?
2. Két szülő nevelte fel?
3. Mitől függ a gyermekvállalás?
4. Milyen viszonyban van saját szüleivel?
5. Milyen viszonyban van a partnere szüleivel?
6. Mennyire számít a nagyszülők segítségére a várandósság ideje alatt?
7. Mennyire számít a nagyszülők segítségére a gyermeknevelésben?

A harmadik és a negyedik kérdésre hatfokú skálán, míg az utolsó két kérdésre egy ötfokú skálán adhattak a kitöltők választ.

Módszer

A Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar és az Apaakadémia közösen végzett kutatása keretén belül zajlott az adatfelvétel. A mintavételi módszer kényelmi mintavételi eljárással történt, a vizsgálati elrendezés pedig keresztmetszeti elrendezésű volt. Az adatfelvétel alapját a „Szülővé válunk” online kérdőív adta. A hipotézisek

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

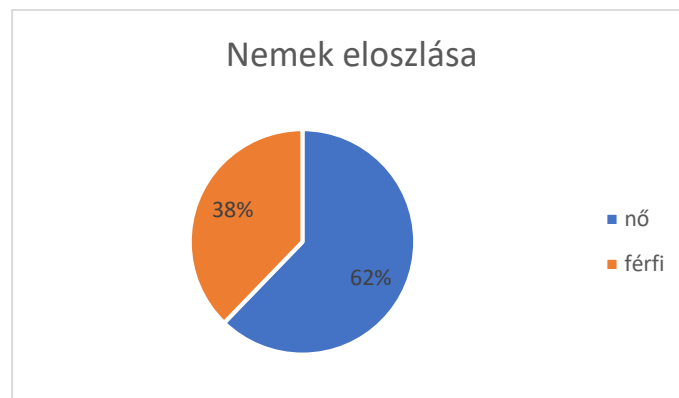
vizsgálatát az ebből a kérdőívből kinyert adatok tették lehetővé. A kérdőív linkje megtalálható a *Melléletek, függelékek* fejezetben. Az adatfelvételre 2021 február és május között került sor.

A kérdőív olyan személyekre irányult, akik első közös gyermeküket tervezik, vagy már várják is. Ebből kifolyólag mindkét fél egymástól független kitöltését vártuk. Az adatfelvétel három hónapon át zajlott.

	<i>Kitöltők</i>
<i>Apaakadémia</i>	191
<i>Károli Gáspár Egyetem</i>	88
<i>Összesen</i>	279

2. táblázat: Kitöltők száma

Az Apaakadémia eredeti kérdőívét 191 személy töltötte ki, ezt egészítette ki a Károli Gáspár Egyetem további kérdésekkel és 88 kitöltővel. Összesen tehát 279 személy vett részt a vizsgálatban, akiknek az életkora 18 és 52 év közé tehető, az átlagos életkor pedig 29 év.

3. táblázat: Nemek eloszlása

A 279 kitöltő közül 278 adta meg a nemét. Ahogy az a kördiagramon is látható, a kitöltők 62%-a volt nő és csupán 38%-a volt férfi. Ebből arra lehet következtetni, hogy a kitöltők a kifejezett kérésünk ellenére sem párban töltötték ki a kérdőívet. Ez lehet a magyarázata is annak, amiért az 2. táblázatban az összes kitöltőnél nem páros szám szerepel.

Hipotézisek tesztelése

Az első hipotézis vizsgálata kvalitatív változók kapcsolatvizsgálatával történt. Ennek a vizsgálatokor a „*Milyen viszonyban van saját szüleivel?*” és a „*Milyen viszonyban van a partnere szüleivel?*” kérdésekre adott válaszokat korreláltatom a „*Mennyire számít a nagyszülők segítségére a várandósság ideje alatt?*” és a „*Mennyire számít a nagyszülők segítségére a gyermeknevelésben?*” kérdésekre adott válaszokkal. A saját, illetve partner

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

szüleivel való kapcsolatra vonatkozó kérdés esetében a kitöltők hatfokozatú skálán jelölhették be a válaszaikat. Ezek közül végül a „nincs kapcsolat” válaszok kikerültek a vizsgálatból, mivel nem biztos, hogy azért nincs kapcsolat a szülők és a gyermekek között, mert a viszonyuk rossz lenne. Hasonlóképpen jártam el a nagyszülői segítség mértékére vonatkozó két kérdésnél, itt az „egyáltalán nem” válaszlehetőség került ki a vizsgálatból.

A hipotézist nem lehetett khi-négyzet próbával tesztelni, mivel annak feltételei nem teljesültek, így a válaszok kategóriákba való összevonásával 2x2-es táblázatot alkotva Fisher-egzakt-próbát alkalmaztam. Eszerint a saját és a partner szüleivel való viszony lehet „jó” és „rossz”. A gyermeknevelés és a várandósság alatt várt nagyszülői segítség esetében szintén két kategóriát alkalmaztam, ezek az „igen” és az „nem” kategóriák voltak, vagyis hogy számítanak-e a szülők a nagyszülők segítségére, vagy sem.

A második hipotézis kvantitatív változók kapcsolatvizsgálatával ellenőrizhető. Ehhez a kitöltők életkorát és a „*Mennyire számít a nagyszülők segítségére a várandósság ideje alatt?*” kérdésre és a „*Mennyire számít a nagyszülők segítségére a gyermeknevelésben?*” kérdésre kapott válaszokat vettem össze. Ennek az elemzését az első hipotézis tesztelésével vontam össze. Arra voltam kíváncsi, hogy a szülőkkel való kapcsolat minősége és az elvárt nagyszülői segítség közötti kapcsolat az életkor kiparciálásával megváltozik-e.

A harmadik hipotézisnél két csoportot vettem össze: akiket egy szülő és akiket két szülő nevelt fel. Az ő esetükben azt vizsgáltam, hogy az egyszülős családban nevelkedők esetében magasabb-e a párkapcsolati problémák megoldására való törekvés, mint a kétszülős családban felnövők esetében.

Eredmények

Első hipotézis

Változók	N	Fisher-egzakt-próba	Kapcsolat
saját szülő, várandósság	75	nem érvényes	-

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

saját szülő, gyermeknevelés	80	$p = 0,2250$	nincs
partner szülei, várandósság	74	egyoldalú: $p = 0,6757$ kétoldalú: $p = 1,0000$	nincs
partner szülei, gyermeknevelés	78	$p = 0,2436$	nincs

4. táblázat: első hipotézis tesztelésének eredményei

Az első hipotézis tesztelésénél kétszemponthoz, 2x2-es gyakorisági táblázatban vizsgáltam az adatokat. Összesen négy ilyen táblázat volt.

Az első táblázatban a várandósság alatt várt segítséget és a saját szülővel való kapcsolat minőségét vettem össze, azonban ez utóbbi változó esetében nem volt olyan, akinek rossz lett volna a kapcsolata a saját szüleivel, így táblázatok közül ez az egyetlen, amelyikkel nem lehetett érvényes statisztikai számításokat végezni.

A második táblázatban szintén a saját szülővel való kapcsolat volt az egyik változó, a másik viszont a gyermeknevelésben várt nagyszülői segítség mértéke volt. Ebben 80 kitöltő adatai kerültek kielemezésre. A Fisher-egzaktpróba egy- és kétoldalú eredménye mindkét esetben $p = 0,2250$, vagyis nincs szignifikáns kapcsolat a két változó között.

A harmadik gyakorisági táblázat esetében a partner szüleivel való kapcsolat minőségét és a várandósság alatt várt nagyszülői segítséget vettem górcső alá. Ezen esetben 74 érvényes válasz került kiértékelésre. Az egyoldalú Fisher-egzaktpróba $p = 0,6757$, a kétoldalú pedig 1,0000. Egyik sem szignifikáns, így az állapítható meg, hogy - hasonlóan az előző táblázathoz - nincs kapcsolat a két változó között.

A negyedik, és egyben utolsó táblázatban a partner szüleivel való kapcsolat minősége és a gyermeknevelésben várt nagyszülői segítség mértéke között kerestem kapcsolatot. Ebben az elrendezésben 78 kitöltő választ vizsgáltam. Hasonlóan az előző két táblázatban kapott eredményhez, itt sem kaptam szignifikáns eredményt. Az egy- és kétoldalú Fisher-egzaktpróba eredménye egyaránt $p = 0,2436$, vagyis itt sem állapítható meg kapcsolat a két változó között.

Második hipotézis

A második hipotézis tesztelése az első hipotézis elemzésével lett összevonva. Itt azt vizsgáltam, hogy vajon az életkor változó kiparciálásával változik-e az első hipotézisben kapott eredmény. Ebben az elemzésben 70 érvényes adat került feldolgozásra.

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

	várandósság	gyermeknevelés
saját szülő	p = 1,0000	p = 1,0000
partner szülei	p = 0,9167	p = 0,7780

5. táblázat: második hipotézis tesztelésének eredménye

Az első hipotézis tesztelésénél kiderült, hogy nincs kapcsolat a nagyszülőktől várt segítség mértéke és a kapcsolati minőség között. A második hipotézis elemzésénél azt láthatjuk, hogy az életkor változónak a kiszűrésével sem hozott más eredményt, vagyis az életkor nem befolyásolja a nagyszülőktől várt segítség nagyságának és a velük való kapcsolat minőségének kapcsolatát. Tehát nincs kapcsolat az életkor változó kiparciálásával sem a nagyszülőktől várt segítség nagysága és a szülőkkel való kapcsolat minősége között.

Harmadik hipotézis

A harmadik hipotézis tesztelésénél 275 érvényes eset került feldolgozásra. Ezesetben is gyakorisági táblázatba rendeződve kerültek az adatok kiértékelésre. Mivel ennek a hipotézisnek az elemzésénél szintén 2x2-es táblázatba rendeződtek a válaszok, ezért Fisher-egzakt-próbával kerültek az adatok kielemezésre. Itt a két csoportot az egy, illetve a két szülő családban felnevelkedők alkották. Ők kerültek összehasonlításra a gyermekvállalási motivációjuk szerint, vagyis hogy törekednek-e párkapcsolati vagy családi kérdések megoldására, vagy sem.

Változók	N	Fisher-egzakt-próba	Különbség
szülők száma, gyermekvállalási motiváció	275	egyoldalú: p = 0,1186 kétoldalú: p = 0,1931	nincs különbség a két csoport között

6. táblázat: harmadik hipotézis tesztelésének eredménye

Ahogy a táblázatból is kiderül, két változó került bele a vizsgálatba. A függő változó a gyermekvállalási motiváció, a független változó a szülők száma. Összesen 275 érvényes eset került feldolgozásra az elemzéshez. A Fisher-egzakt-próba egyike sem lett szignifikáns, vagyis nincs különbség az egy és a két szülő családban nevelkedettek között a párkapcsolati és családi kérdések megoldására való törekvés tekintetben.

Diszkusszió

Ez a dolgozat bemutatta a nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepével kapcsolatos, a családot érintő fogalmakat, különböző elméleteket, megközelítéseket, korábbi

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

kutatásokat. Igyekeztem bemutatni a téma komplexitását azzal, hogy a nagyszülők segítségnyújtásával több szakterület is foglalkozik, és semmi esetre sem független az aktuális gazdasági-társadalmi kontextustól. Mindezekre alapozva három hipotézis került rögzítésre. A Károli Gáspár Egyetem Bölcsészet - és Társadalomtudományi Kara az Apaakadémiával közösen készítette el a „Szülővé válunk” online kutatást. Az ebből a kutatásból kinyert adatok képezték a hipotéziseim tesztelésének alapját. Az első hipotézis esetében kiderült, hogy nagyobb mintával célszerűbb lett volna dolgozni, mert így a rendelkezésre álló statisztikai eljárások is korlátozottak voltak. Az adatok kevesebb kategóriába való besorolásának legnagyobb hátránya az, hogy kevésbé informatív. Ennél fogva a finomabb különbségeket, eltéréseket, vagy éppen az együttjárásokat, kapcsolatokat is sokkal nehezebb felfedni. Mindazonáltal így is lehetőség volt érvényes statisztikák futtatására, három elemzésből kettő esetben is a Fisher-egzakt-próba bizonyult a megfelelő statisztikai eljárásnak. Az összes hipotézis esetében elmondható, hogy nem született szignifikáns eredmény, így a feltételezések egyike sem bizonyult statisztikailag is alátámaszthatónak. Az első hipotézisem esetében a szülőkkel való kapcsolat minősége és a nagyszülőktől várt segítség mértéke között nem mutatkozott kapcsolat. A második hipotézisemet az elsőre alapozva vizsgáltam, ebben az esetben a kapcsolati minőség és a várt segítség közötti kapcsolatot életkor változó kontroll alatt tartásával vizsgáltam, ugyanakkor ennél sem kaptam szignifikáns eredményt, vagyis így sem mutatkozott a két vizsgálandó változó között kapcsolat. A harmadik hipotézis esetében – az első két hipotézis teszteléséhez hasonlóan – nem kaptam szignifikáns eredményt, vagyis nincs különbség a két, illetve az egyszülős családban nevelkedők között a párkapcsolati és családi kérdések megoldására vonatkozóan. Mint ahogy feljebb is írtam, érdemes lenne ugyanezeket a hipotéziseket egy nagyobb mintán is elemezni, hogy más próbastatisztikák alkalmazására is lehetőség legyen.

Köszönetnyilvánítás

Elsősorban köszönetet szeretnék mondani Léder László témavezetőnek, aki segített az esetleges elakadásokban, kérdések megválaszolásában és abban, hogy ez a dolgozat elkészülhessen. Hasonlóképpen köszönettel tartozom Dr. Koltói Lilla belső konzulensek, aki rengeteget segített abban, hogy ez a kutatás elindulhasson, illetve mindig készen állt segíteni azokban a felmerülő kérdésekben, amelyek az egyetem saját követelményeire vonatkoztak.

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

Végezetül köszönetet szeretnék mondani Dr. Nagybányai-Nagy Olivérnek, aki a statisztikai eljárásokban nyújtott hatalmas segítséget.

Irodalomjegyzék

1. Andorka Rudolf (2006). Család. In R. Andorka, *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris Kiadó.
2. Andorka R., & Faragó T. (1984). Az iparosodás előtti (XVIII. század) család- és háztartásszerkezet vizsgálata. *Agrártörténeti Szemle, XXVI. évfolyam*(3-4.).
3. Cherlin, A., Chase-Lansdale, P. & McRae, C. (1998). Effects of Parental Divorce on Mental Health Throughout the Life Course. *American Sociological Review*, 63(2), 239-249. Retrieved March 26, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2657325>
4. Condon, J., Luszcz, M., & McKee, I. (2020). First-Time Grandparents' Role Satisfaction and Its Determinants. *The International Journal of Aging and Human Development*, 91(3), 340–355. <https://doi.org/10.1177/0091415019882005>
5. Csíki Tamás (2014). Családélet és háztartás – a paraszti emlékezetben. *ETHNOGRAPHIA*, 2014 (3). pp. 401-420. ISSN 0014-1798
6. dr. Csinády Adriána (2019). Evolúciós és társas hatások szerepe a nagyszülői gondoskodás alakulásában. *Magyar Gerontológia 11. évfolyam* 37-38. szám, 107-118.
7. Fodor-Szlovencsák Katalin, Kereki Judit, Szénási Kornélia, Dr. Szvatkó Anna & Dr. Vajda Zsuzsanna (2014). Rizikótényezők és protektív lehetőségek a családok életében In Kereki J., Major Zs. B. (Szerk.) *Őrzők, Egészségügyi alapellátók gyakorlóközpontú kézikönyve*. Országos Tisztifőorvosi Hivatal, Budapest
8. Glaser, Karen et al. (2013). Grandparenting in Europe: family policy and grandparents' role in providing childcare (summary). *Grandparents Plus, March 2013*. ISBN: 9780957328129
9. Gyarmati Andrea (2015). Nagyszülők és unokák. A nagyszülőktől az unokák felé irányuló gondozási transzferek jellege és változása. Budapesti Corvinus Egyetem Szociológiai Doktori Iskola, Budapest
10. Hammond, J. (1979). Children of Divorce: A Study of Self-Concept, Academic Achievement, and Attitudes. *The Elementary School Journal*, 80(2), 55-62. Retrieved March 26, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/1001280>

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

11. Kamarás Ferenc. (2001). Családalapítás és gyermekvállalás az 1990-es években és az ezredfordulón. *Demográfia*, 44(1-2), 44-73. Letöltve 2021. március 18, Elérés forrás: <https://demografia.hu/kiadvanyokononline/index.php/demografia/article/view/671>
12. Kozma L. (2019). Mintakövetés, genetikai örökség vagy társas alkalmazkodás? Biológiai és társas hatások a férfi nemi szerep és viselkedés kialakulásában. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Pszichológia Doktori Iskola, Evolúciós és Kognitív Pszichológia Doktori Program, Pécs
13. Kozma L., & Kocsor F. (2018). Elvárások és azonosulás: a férfi nemi szerep többszemponút vizsgálata. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat*, 8(2), 39-65. Letöltve 2021. március 18, Elérés forrás: <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/tntef/article/view/33853>
14. L. Rédei Mária (2006). Demográfiai Ismeretek. Budapest
15. Lakatos Cs., Martos J., Mányai A. & Martos, T. (2020). Párkapcsolati mintázatok és kapcsolati elégedettség együtt élő pároknál: az Olson-modell ellenőrzése, *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 21(1) 56-85. DOI: 10.1556/0406.21.2020.006
16. Pongrácz Tiborné & S. Molnár Edit (1993). Kisgyermekes szülők (Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat főbb magyarországi eredményei). A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézetének kutatási jelentése 47. *Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézet*, Budapest. ISSN 0236-736-X
17. Ribar, D. (2015). Why Marriage Matters for Child Wellbeing. *The Future of Children*, 25(2), 11-27. Retrieved March 26, 2021, [from http://www.jstor.org/stable/43581970](http://www.jstor.org/stable/43581970)
18. Somlai, Péter (2011). Nemzedéki konfliktusok és kötelékek. In Bauer, B. Szabó, A. (Szerk.) *Arctalan (?) nemzedék*. Budapest: Nemzeti Család – és Szociálpolitikai Intézet
19. Tóth Olga (2012). Új anyák és új apák. A gyermekvállalás motivációi. *Demográfia*, 55. évfolyam, 2-3. szám, 136-146.o.
20. Weinraub, M., & Wolf, B. (1983). Effects of Stress and Social Supports on Mother-Child Interactions in Single- and Two-Parent Families. *Child Development*, 54(5), 1297-1311. Retrived March 26, 2021, doi:10.2307/1129683

Mellékletek, függelékek

Etikai engedély száma: BTK/1203-1/2021

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

„Szülővé válunk” online kutatás: <http://bit.ly/36G1SqK>

Kérdőív felhasznált kérdései:

Két szülő nevelte fel?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

Mitől függ a gyermekvállalás?

(több válasz is bejelölhető)

- ☐ párkapcsolati kérdés megoldása
- ☐ anyagi stabilitás
- ☐ lakhatás megoldása
- ☐ munkahelyi helyzet alakulása
- ☐ családi kérdések rendeződése
- ☐ egészségügyi kérdés
- ☐ nem függ semmitől sem
- ☐ Egyéb: _____

Milyen viszonyban van a saját szüleivel?

- ☐ nincs kapcsolat
- ☐ nagyon rossz
- ☐ inkább rossz
- ☐ elfogadható
- ☐ jó
- ☐ nagyon jó

[Ide írhat] A nagyszülők gyermeknevelésben betöltött szerepe a családi minták
figyelembevételével

[Ide írhat]

Milyen viszonyban van a partnere szüleivel?

- ☐ nincs kapcsolat
- ☐ nagyon rossz
- ☐ inkább rossz
- ☐ elfogadható
- ☐ jó
- ☐ nagyon jó

1. Egyáltalán
nem

2. Kevésbé

3. Nem
tudom

4. Inkább
számítok

5. Nagyon

Mennyire számít a
nagyszülők
segítségére a
várandósság ideje
alatt?

☐☐☐☐☐

Mennyire számít a
nagyszülők
segítségére a
gyermeknevelésben?

☐☐☐☐☐